SPECIAL 16 - FRANK MUTTER & RINDERT BROUWER

DE BEGRAAFPLAATSEN VAN PARIJS

Auteuil

Batignolles

Belleville

Bercy

Charonne

Grenelle

La Villette

Le Calvaire

Montmartre

Montparnasse

Passy

Père Lachaise

Saint-Vincent

Vaugirard

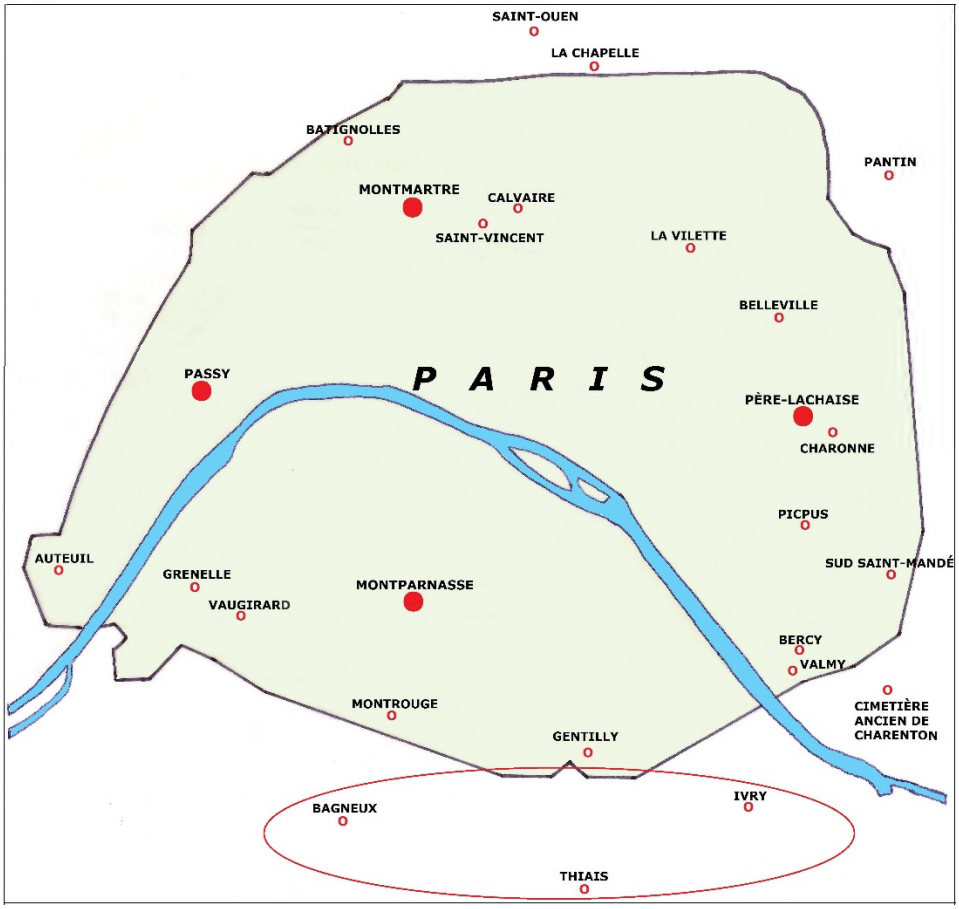

Bagneux

Ivry

La Chapelle

Pantin

Saint-Ouen

Thiais

Charenton

Gentilly

Montrouge

Picpus

Sud Saint-Mandé

Valmy

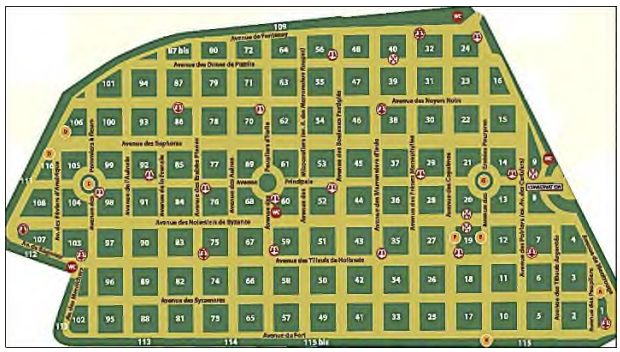
DEEL 16.6 - VILLE DE PARIS - EXTRA MUROS : ZUID

- **CIMETIÈRE DE BAGNEUX**
- **CIMETIÈRE DE IVRY**
- **CIMETIÈRE DE THIAIS**

1. CIMETIÈRE DE BAGNEUX

begraafplaats en park van Bagneux

Het Cimetière parisien de Bagneux is een van de zes grote Parijse begraafplaatsen die net buiten de officiële stadsgrenzen van de *Ville de Paris* liggen. De begraafplaats ligt op het grondgebied van de gemeente Bagneux en werd geopend op 15 november 1886 om het ruimtegebrek op de begraafplaatsen binnen Parijs op te vangen, vooral van het Cimetière de Montparnasse. Het terrein is eigendom van en wordt beheerd door de stad Parijs.

Met zijn oppervlakte van 61,5 hectare en het aantal van 5430 bomen van 49 verschillende soorten staat de begraafplaats op de derde plaats na de begraafplaatsen Pantin (107,6 ha) en Thiais (103,4 ha), die eveneens buiten de muren (*extra muros*) van Parijs liggen. Maar Bagneux heeft een landelijk karakter, dat de begraafplaatsen Pantin en Thiais niet hebben.

Meer dan 60% van het oppervlak bestaat uit vegetatie, dat fungeert als een reservoir voor biodiversiteit. Elke laan is beplant met één specifieke boomsoort wiens naam het ook draagt. Elk van de 116 divisies wordt omzoomd door hoge struiken, die de graven aan het zicht onttrekken. Zozeer zelfs dat je op het eerste gezicht de indruk krijgt door een park te wandelen in plaats van over een begraafplaats. En uiteraard heeft dit park ook een rijke fauna, o.a rode eekhoorns en talloze vogels zoals spechten, sperwers en haviken.

De begraafplaats van Bagneux telt meer dan 83.000 graven (alleen eeuwigdurende, vijftigjarige en dertigjarige concessies). Jaarlijks vinden er meer dan 3.000 begrafenissen plaats.

A. 'JOODSE BEGRAAFPLAATS'

Het Cimetière parisien de Bagneux staat in de volksmond bekend als de 'Joodse begraafplaats'. Dit komt doordat het de grootste concentratie joodse afdelingen van alle Parijse begraafplaatsen heeft. Ongeveer de helft van alle graven zijn joodse graven.

Dat er in Frankrijk geen aparte joodse begraafplaatsen (meer) zijn, ligt aan de wet van 14 november 1881, waarmee het begrip *égalité* een wettelijke status kreeg en het werd verboden nog langer onderscheid te maken tussen groepen, ook confessionele. Dat gold ook voor de begraafplaatsen. Zonder onderscheid kon iedereen begraven worden op de stedelijke en/of gemeentelijke begraafplaatsen. Sommige begraafplaatsen stonden het niet toe, maar vele andere wel om voor religieuze groepen aparte divisies aan te leggen. Op begraafplaats Bagneux liggen de Joodse graven en herdenkingsmonumenten verspreid over tientallen verschillende divisies. Er is dus niet één enkele Joodse zone, maar er zijn een groot aantal specifieke divisies die exclusief of grotendeels gereserveerd zijn voor Joodse graven. Enkele impressies van joodse divisies.

Azjkenazische en Sefardische joden

Op het Cimetière de Bagneux liggen zowel Azjkenazische joden (afkomstig uit Duitsland en het oosten van Europa) als Sefardische joden (afkomstig van het Iberisch schiereiland en later ook uit Noord-Afrika).
Vanaf het begin van de 20e eeuw tot en met de jaren 1950 stroomden grote groepen Asjkenazische joden uit Midden- en Oost-Europa, met name uit Polen, Roemenië en Rusland, naar Parijs. Bagneux werd hun belangrijkste begraafplaats. In de jaren 1950 en 1960 veranderde de demografie van joods Frankrijk radicaal door de dekolonisatie van Noord-Afrika. Honderdduizenden Sefardische joden uit Algerije, Tunesië en Marokko emigreerden naar Parijs. De verschillen zijn te zien aan taal, symboliek en vormgeving.
Op veel joodse graven staan graftekens in de vorm van de tien geboden (de stenen tafelen van Mozes), waarop veel namen en fotootjes staan. Het kan gaan om familiegraven, waaronder zich een grote grafkelder bevindt. Of het gaat over een cenotaaf (graf zonder lichamen), waar de Holocaustslachtoffers worden herdacht, die geen graf hebben gekregen. Op sommige stèles staan ze allebei: begraven familieleden en Holocaustslachtoffers van die familie zonder graf.

Tweede Wereldoorlog en Holocaust

slachtoffers Shoa zonder graf

joodse soldaten gesneuveld in WO II

Het meest opvallend in de joodse divisies zijn uiteraard de vele graftekens en monumenten, die verwijzen naar de Tweede Wereldoorlog en vooral de Holocaust. Er staan grote monumenten voor Joodse verzetsstrijders, de concentratiekampen en het Getto van Warschau.
En er staan vooral veel collectieve grafmonumenten

Tegenover de derde divisie, voor de avenue de Montrouge, staat een stèle gewijd aan de slachtoffers van de Shoah die geen graf hebben en een stukje verder een monument voor alle joodse strijders die tijdens de Tweede Wereldoorlog voor Frankrijk zijn gesneuveld. Bij dit monument vinden jaarlijks herdenkingsplechtigheden plaats.

In het bijzonder is er een reeks monumenten van indrukwekkende omvang: dit zijn collectieve graven van verschillende hulpverenigingen, die bedoeld zijn om een waardige begrafenis voor de armen te waarborgen en voor degenen die niet terugkeerden uit de vernietigingskampen. De Joodse verzamelnaam voor deze collectieve graven en de achterliggende verenigingen is in het Jiddisch *landsmanshaftn* en in het Frans *tombes collectives des sociétés de secours mutuel* (collectieve graven van onderlinge hulpverenigingen). Er zijn bijna vijftig van deze collectieve monumenten voor de Holocaust-slachtoffers uit vooral Polen, maar ook uit Litouwen en Oekraïne. Op de cenotafen staan berichten die herinneren aan persoonlijke drama's of het overlijden in een van de vele concentratiekampen. Opvallend is de grote hoeveelheid medaillons van foto's van overledenen, die de herinneringen aan hen levend houden. Enkele voorbeelden.

een rijtje landsmanshaftn-monumenten ofwel *tombes collectives des sociétés de secours mutuel*

Het monument *'Les enfants de Piotrkow'* is opgericht door de *Landsmanshaft* als herdenking aan en cenotaaf voor de Holocaustslachtoffers en als grafplaats voor de joodse immigranten uit de Poolse stad Piotrków. Ook de obelisk met het opschrift *Á la mémoire de leurs déportés 1939-1935* verwijst naar hen.

Het monument links eert en herdenkt de leden van de *Société des Galiciens,* de Galicische Joodse vereniging, die in WO II werden gedeporteerd en vermoord. Galicië was een historische landstreek in Centraal Europa (deels Polen en deels Oekraïne). De stenen hebben de vorm van de stenen tafelen (10 geboden).

Het gedenkteken rechts is een monument voor joodse oud-strijders en vrijwilligers uit de Tweede Wereldoorlog. Het monument vermeldt de tekst *Mutuelle de l'Union des anciens combattants juifs 1939-1945* (Onderlinge Unie van Joodse Oorlogsveteranen). De rechterkant toont de Jiddische vertaling daarvan.

plaques au sol

Nog navranter en indringerder zijn de grafplaatsen die volkomen bedekt zijn met metalen gedenkplaatjes (*plaques au sol).* Het beantwoordt helemaal aan het joodse gezegde *Je bent pas echt dood als je naam niet meer genoemd wordt*. De aanwezigheid van deze specifieke metalen platen heeft te maken met de unieke status van het Cimetière de Bagneux als de belangrijkste opvangbegraafplaats voor de Joodse arbeidersklasse in Parijs. Ook dit zijn collectieve graven van de *landsmanshaftn* (immigrantenverenigingen uit Oost-Europa) of *tombes collectives des sociétés de secours mutuel* (joodse onderlinge hulporganisaties).
De plaatjes zijn vrijwel altijd gemaakt van gietijzer, zink of soms een koperlegering. Het was destijds een zeer goedkoop en duurzaam alternatief voor traditionele, dure stenen grafmonumenten. Omdat ze gegoten werden, konden letters en versieringen direct in de fabriek in het metaal worden mee gevormd.
De overgrote meerderheid van deze grondplaatjes zijn symbolische graven voor de slachtoffers van de Shoah en fungeren als een cenotaaf, een monument voor iemand wiens lichaam elders ligt of nooit is teruggevonden.
Een tweede groep betreft individuele aanduidingen binnen het collectieve graf, één grote ondergrondse grafkelder, waarin tientallen leden van de specifieke hulporganisatie rusten.

B. MILITAIRE GRAVEN

De begraafplaats herbergt vier militaire secties, waar buiten de joodse soldaten en verzetsstrijders Franse, Belgische, Britse en Duitse soldaten liggen begraven. Deze vier *carrés militaires* liggen verspreid over verschillende divisies van het terrein. De ongeveer 2500 graven worden onderhouden door de Franse organisatie *Le Souvenir Français*.

• divisie 9: Dit is de kleinste van de vier militaire secties. Hier liggen Franse militairen begraven die zijn gesneuveld voor het vaderland (*Morts pour la France*) tijdens de Eerste Wereldoorlog**.**

• divisie 19: graven van Franse soldaten uit de periodes 1914-1918 en 1939-1945; maar er liggen ook Engelse (35 graven), Belgische (5 graven) en Duitse (86 graven) soldaten begraven.

links 35 oorlogsgraven van de Commonwealth - rechts Franse oorlogsgraven

• divisie 19: soldaten die stierven op het eind van WO I: bij de Tweede Slag bij de Marne, in de Parijse ziekenhuizen en door de Spaanse griep.

• divisie 40: graven van soldaten die voor Frankrijk zijn gesneuveld (*morts pour la France)* in de Tweede Wereldoorlog.

Parijse militaire grafvelden

piloot Gouman 14.04.1917

Frans (onbekend)

moslim

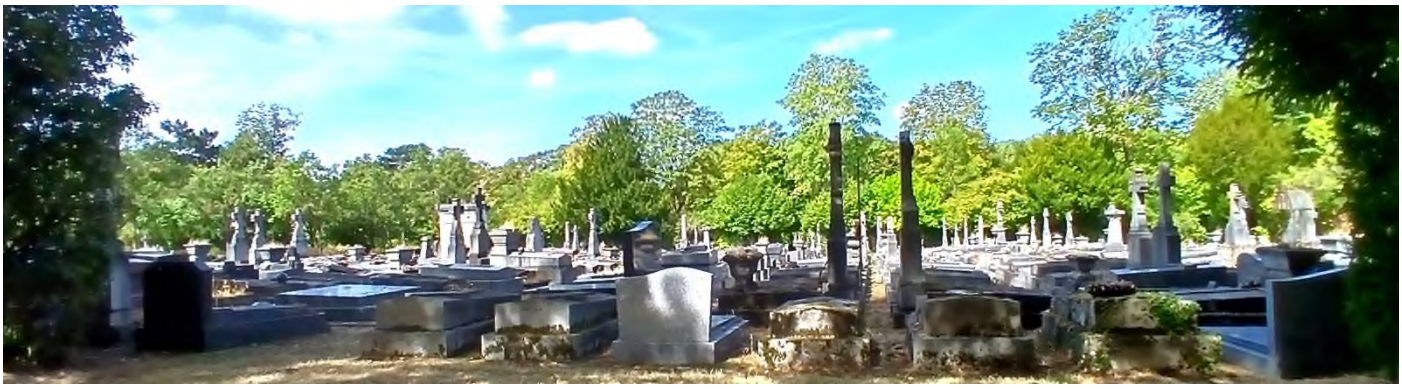

joods

C. CIMETIÈRE PARISIEN DE BAGNEUX: 'GEWONE' PARIJZENAARS

De begraafplaats van Bagneux heeft niet voor niets de toevoeging *parisien*, want hoewel het buiten de stadsgrenzen van de V*ille de Paris* ligt, wordt het wel beheerd door de stad Parijs. De inwoners van de gemeente Bagneux hebben hun eigen *cimetière communal de Bagneux*.
De Parijse begraafplaats heeft op 61,5 ha ca. 83.000 percelen, waar in totaal naar schatting ruim 600.000 tot 700.000 personen liggen begraven. Het overgrote deel van de begraafplaats is ingericht om de bevolkingsgroei van de Franse hoofdstad op te vangen. Als we de militaire graven (3.488 militairen) en de Joodse afdelingen (ca. 40.000 percelen met honderdduizenden begraven individuen) aftrekken, blijven er ongeveer 40.000 tot 42.000 algemene grafpercelen over. Omdat ook dit voornamelijk gedeelde familiegraven zijn, hebben hier naar schatting 300.000 tot 350.000 'gewone' Parijzenaars hun laatste rustplaats gevonden.

Zoals op vele ander Parijse begraafplaatsen liggen de grafmonumenten dicht op elkaar, veelal bestaande uit familiegraven met daaronder grafkelders. Het zijn over het algemeen graftombes. Op sommige velden zijn nauwelijks of geen boven het grijze veld uitstekende grafopstanden aan het hoofd van de tombes of zerken. Bij andere velden zijn het er wat meer. Ze bestaan uit stèles, kruisen en een enkele grafkapel of een beeld(je) van een engeltje of een pleurante.

De kleur van de dood in Parijs is grijs, de kleur van de grafmonumenten. De meeste zijn gemaakt van kalksteen, in het bijzonder Lutetien-kalksteen (*calcaire lutétien* of *pierre de Paris*). Deze specifieke kalksteen werd eeuwenlang direct onder en rondom Parijs gewonnen uit ondergrondse steengroeven, uit o.a. de gangen van wat nu de Catacomben zijn. Hoewel deze kalksteen van nature een crème witte tot geelachtige kleur heeft, zorgt de blootstelling aan het Parijse buitenklimaat, regen, luchtvervuiling, mossen en algen ervoor dat het materiaal in de loop der jaren verweert en een karakteristieke grijze kleur krijgt.

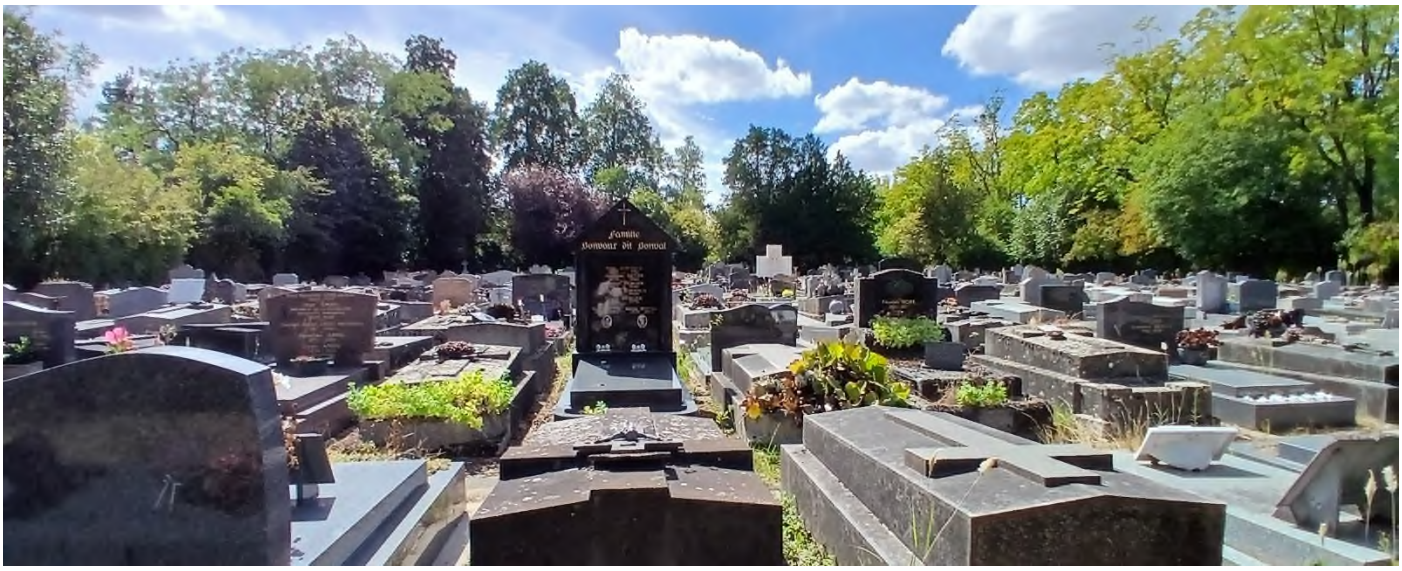

Kalksteen is relatief zacht, waardoor beeldhouwers en steenhouwers er in de 19e en vroege 20e eeuw gemakkelijk gedetailleerde sculpturen, familiegrafkelders en ornamenten uit konden hakken.
Op Bagneux is voor de oudere graven, monumentale familiekapellen en de oudere Joodse en militaire percelen uit het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw op grote schaal ook Lutetien-kalksteen gebruikt.

Hoewel het materiaal hetzelfde is, zijn de graven in Bagneux over het algemeen soberder en eenvoudiger. Omdat het Cimetière de Bagneux een zeer actieve begraafplaats is met relatief veel modernere graven, zie je hier in verhouding een groter aandeel glanzend grijs, zwart en bruin graniet dan op de oudere, historische begraafplaatsen in het centrum van Parijs. Graniet is tegenwoordig de standaard omdat het nauwelijks onderhoud vergt en zijn kleur behoudt.

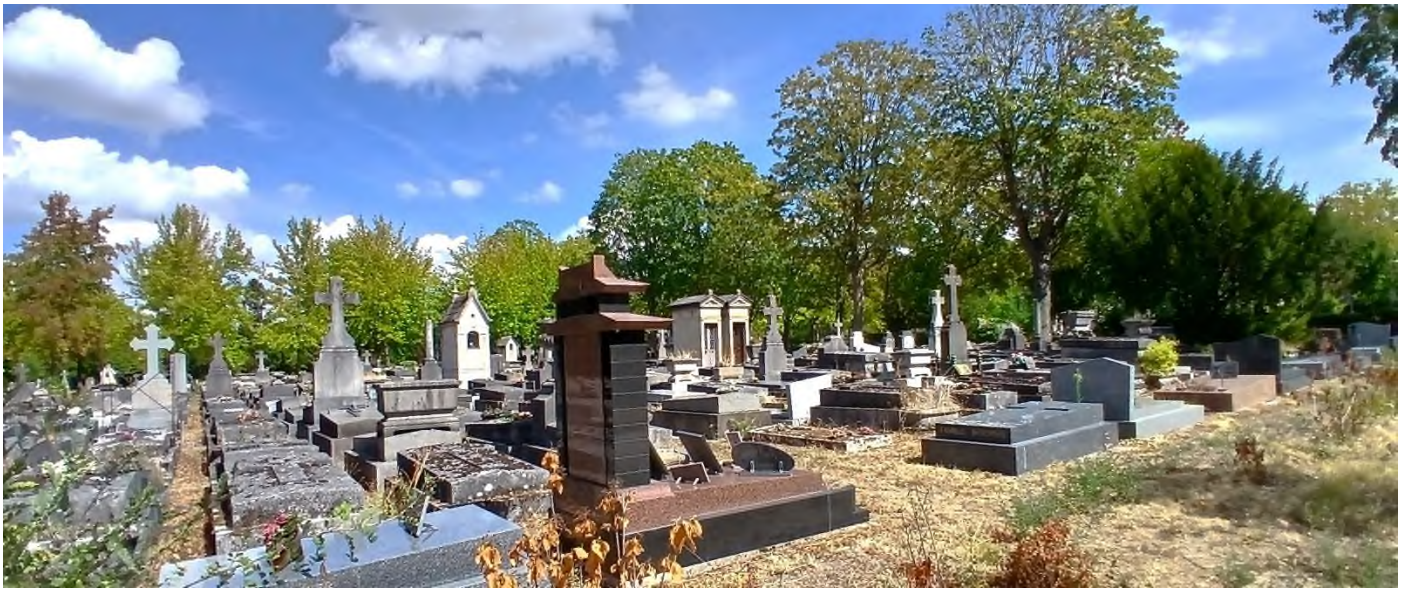

twee opmerkelijke monumenten

Monument du Souvenir

De centrale herdenkingszuil op het Cimetière parisien de Bagneux is het *Monument du Souvenir* (Herdenkingsmonument. Het fungeert als het centrale herdenkingspunt (*monument aux morts*) van de begraafplaats. Het werd oorspronkelijk opgericht tijdens de Eerste Wereldoorlog (rond 1917) om de slachtoffers en militairen te herdenken. Het bevindt zich prominent op de rotonde bij de kruising van de grote centrale lanen nabij de hoofdingang en is omringd door rijen bomen.
De stenen zuil is sober gedecoreerd met een klassieke gebeeldhouwde laurierkrans aan de voorzijde, wat symbool staat voor eer en onsterfelijkheid.

Armeens Monument

In divisie 21 bevindt zich een indrukwekkend collectief grafmonument met de naam *Sépulture des intellectuels arméniens* (Graf van de Armeense intellectuelen).
Het gedenkteken werd in 1960 opgericht in opdracht van de Armeense gemeenschap in Frankrijk om overleden Armeense denkers en kunstenaars een waardige, gezamenlijke rustplaats te bieden.
Het ontwerp is van de Armeens-Franse beeldhouwster Daria Gamsaragan.
De bronzen sculptuur op de liggende steen verwijst naar een *chatsjkar,* een traditioneel kruis, een symbool van de Armeens-Apostolische Kerk, dat de goddelijke aard van Christus vertegenwoordigt in een levensboom.
Boven het graf waakt een kraanvogel, een traditioneel Armeens symbool van ballingschap en diaspora. Voor de diaspora is de vogel de brenger van het nieuws van het land.
Op de stèle en op de zijkanten van de liggende steen staan de namen van de hier begraven Armeense intellectuelen, zowel in het Latijnse als het Armeense schrift.

Cimetière Parisien de Bagneux- informatie

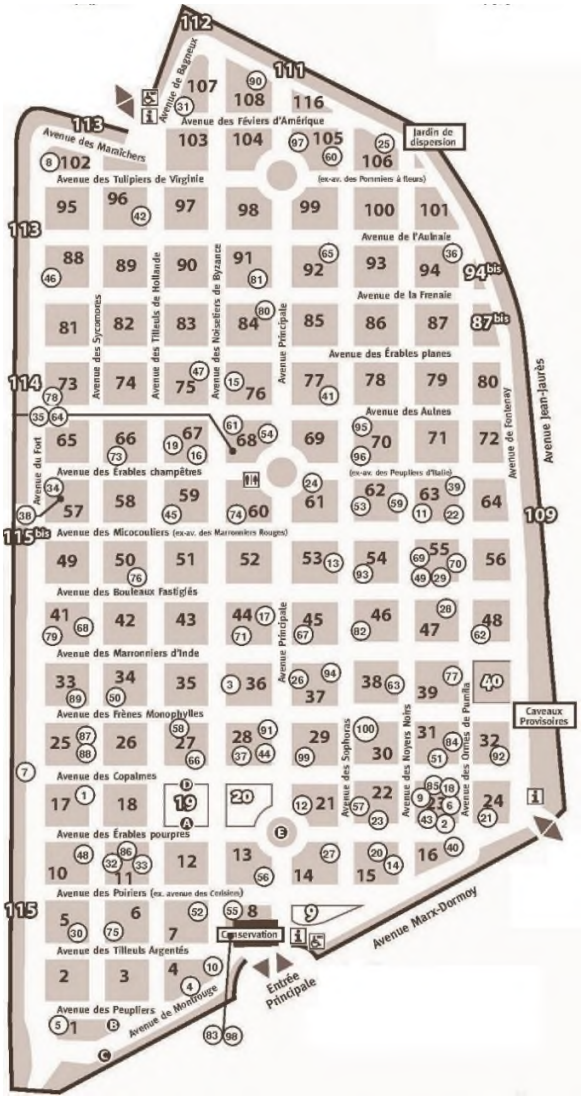
adres: 44, avenue Marx-Dormoy, Bagneux

open: 16 maart - 5 nov.: ma-vr 8.00 u - 18.00 u / za 8.30 u - 18.00 u / zo 9.00 u - 18.00 u
6 nov. - 15 maart: ma-vr 8.00 u - 17.30 u / za 8.30 u - 17.30 u / zo 9.00 u - 17.30 u

Metro: 4 Barbara, 13 Châtillon-Montrouge

(Bekende) personen die op het Cimetière de Bagneux begraven liggen

De lijst van beroemdheden hier is vrij lang, maar ze zijn over het algemeen alleen lokaal, regionaal en/of nationaal bekend. Bovendien hebben ze allemaal een doodgewoon graf, zodat hen zoeken een ware speurtocht zou zijn. Twee wereldberoemdheden die hier eens zijn begraven, zijn verhuisd en hebben een graf gekregen op het Cimetière de Père Lachaise: Oscar Wilde en Jeanne Hébuterne, de partner van Modigliani.
We beperken ons daarom naar drie ook in Nederland bekende zangeressen van Franse chansons: Barbara (Monique Andrée Serf, 1930-1997), Frida Boccara (1940-1996) en Lucienne Boyer (1901-1983).

1. **AGUAYO Fermin (1926-1977)** Peintre espagnol 17
2. **ALEX (BUGNY DE BRAILLY Alexandre, dit) (1897-1983)** Clown 23
3. **ASTOR Junie (1912-1967)** Comédienne 36
4. **BARBARA (Monique SERF, dite) (1930-1997)** Chanteuse, actrice et compositrice 4
5. **BARUK Henri (1897-1999)** Psychiatre, théoricien 1
6. **BEN CHEMOUL René (1925-2010)** Cafetier 23
7. **BERNHOLC Michel (1941-2002)** Musicien, arrangeur 115
8. **BERNSTEIN Ossip (1882-1962)** Fondation d'ateliers 102
9. **BERRI Claude (1934-2009)** Cinéaste, producteur et comédien 23
10. **BLEUSTEIN-BLANCHET Marcel (1906-1996)** Publiciste 4
11. **BOCCARA Frida (1940-1996)** Chanteuse 63
12. **BOYER Lucienne (1901-1983)** Chanteuse 21
13. **BRIDGE Billy (1945-1994)** Chanteur, musicien 53
14. **BRUGAIROLLES Victor (1869-1936)** Peintre 15
15. **BRUN Félix (1896-1964)** Président de l'Association républicaine des anciens combattants 76
16. **CALEF Hélène (1949-2008)** Plasticienne 67
17. **CARCO Francis (1886-1958)** Écrivain 44
18. **CARRIÈRE Anne-Marie (1925-2006)** Comédienne 23
19. **CHAPEL Jean-Pierre (1935-2010)** Journaliste 67
20. **CHAVANAC Albert (1909-1972)** Compagnon de la Libération 35
21. **CHIRVECHES Armando (1881-1926)** Écrivain et poète bolivien 24
22. **CHWOLES Rafael (1913-2002)** Peintre 63
23. **COMBES Raoul (1883-1964)** Biologiste, botaniste 22
24. **COUZINET René (1892-1956)** Pilote, ingénieur 61
25. **DALIO Marcel (1899-1983)** Comédien 106
26. **DANJON André (1890-1967)** Astronome 37
27. **DARIEN Georges (1862-1921)** Écrivain 14
28. **DARTY Natan (1920-2010) et Marcel (1922-1983)** Industriels et fondateurs de la marque d'électroménager portant leur nom 47
29. **DARVI Bella (1928-1971)** Actrice 55
30. **DELLUC Louis (1890-1924)** Cinéaste 5
31. **DENNER Charles (1926-1995)** Comédien 107
32. **DEUBEL Léon (1879-1913)** Poète 11
33. **DUMONT Ernest (1847-1919)** Parolier 11
34. **DUPLESSIS KERGOMARD Pauline (1838-1925)** Initiatrice des écoles maternelles 57
35. **EMER Michel (1906-1984)** Compositeur, parolier (inhumé avec son épouse Jacqueline MAILLAN) 68
36. **EUSTACHE Jean (1938-1981)** Cinéaste (La maman et la putain) 94
37. **FRAYA (Madame Fraya) (1871-1953)** Médium 28
38. **GARDEN Claude (1937-2004)** Harmoniciste 57
39. **GAUTIER Jean-Jacques (1867-1986)** Romancier, critique 63
40. **GHIRSHMAN Roman (1895-1979)** Archéologue 16
41. **GIRAULT Jean (1924-1982)** Chanteur (le gendarme de Saint-Tropez) 77
42. **GRIBOUILLE (1941-1968)** Chanteuse 96
43. **GROS Brigitte (née SERVAN-SCHREIBER) (1925-1985)** Journaliste (L'Express), écrivain, femme politique 23
44. **GUÉRIN Georges (1891-1972)** Abbé, résistant (fondateur de la Jeunesse ouvrière chrétienne) 28
45. **GUIFFROY Pierre (1926-2010)** Chef décorateur 59
46. **GUTIÉRREZ BLANCHARD Maria (1898-1932)** Peintre cubiste 88
47. **HANUS Michel (1937-2010)** Psychologue 75
48. **HENRY Marcelle (1895-1945)** Résistante, compagnon de la Libération 10
49. **IZIS (BIDERMANAS Izraëlis) (1897-1970)** Photographe 55
50. **JACQUELIN Edmond (1875-1928)** Coureur cycliste 34
51. **KAPLAN Jacob (1895-1994)** Grand rabbin 31
52. **KARABANIS Meletios (1914-1993)** Métropolite orthodoxe 7
53. **KOFFLER Sandy (1916-2002)** Fondateur de l'Institut du Judaïsme 62
54. **LAFAILLE Bernard (1900-1955)** Ingénieur, inventeur 68
55. **LAFORGUE Jules (1860-1887)** Poète 8
56. **LAPICQUE Charles (1898-1988)** Peintre 13
57. **LEC Jean (1899-1964)** Chansonnier 22
58. **LEDUCQ André (1904-1980)** Coureur cycliste 27
59. **LEGAY Henry (1920-1992)** Chanteur lyrique 62
60. **LETELLIER Philippe (1936-1970)** Grand reporter 105
61. **LIMANTON Lucien (1919-1954)** Compagnon de la Libération 68
62. **LUCHAIRE Corinne (1921-1950)** Comédienne 48
63. **MADON Georges (1867-1924)** Aviateur 30
64. **MAILLAN Jacqueline (1923-1992)** Comédienne (inhumée avec son époux Michel EMER) 68
65. **MAILLARD-VERGER Pierre (1910-1968)** Compositeur 92
66. **MALTERRE André (1909-1975)** Économiste 27
67. **MAUSS Marcel (1872-1950)** Ethnologue, sociologue 45
68. **MEISTER Joseph (1876-1940)** Premier patient vacciné par Pasteur (à l'âge de 9 ans) 41
69. **MELKI Claude (1939-1994)** Comédien 55
70. **MILBERGER Michel (1920-1997)** Sculpteur 55
71. **MITREA-CELARIANU Mihai (1935-2003)** Compositeur 44
72. **MONOD Jacques (1918-1985)** Comédien 18
73. **NEIMAN Abram (1893-1967)** Industriel, inventeur 66
74. **NEMOURS Aurélie (1910-2005)** Peintre 60
75. **NYLANDER William (1822-1899)** Botaniste, entomologiste 6
76. **OETTINGEN (d') Hélène (1885-1950)** Mécène de l'avant-garde 50
77. **OLLONE (d') Maximilien, dit Max (1875-1959)** Compositeur 39
78. **PAULHAN Jean (1884-1968)** Écrivain 73
79. **PÈRE Bernard (1939-1999)** Journaliste sportif 41
80. **PIÉPLU Claude (1923-2006)** Comédien et humoriste 84
81. **PLANCHE Marcel (1898-1965) et Jeanne (née LE BONNIEC) (1898-1965)** Amis de Georges BRASSENS 91
82. **POLIAKOV Léon (1910-1997)** Historien, résistant 46
83. **RACHILDE (VALLETTE Marguerite, née EYMERY, dite) (1860-1953)** Écrivaine (inhumée avec son époux Alfred VALLETTE) 8
84. **RACHLINE Lazare, dit RACHET Lucien (1905-1968)** Fondateur de la « 8 RA, résistant 31
85. **RAICHENBACH Maurice (1915-1998)** Champion de tennis 23
86. **RAYNAL Sylvain Eugène (1867-1939)** Colonel, défenseur du fort de Vaux en 1916 11
87. **RICTUS Jehan (Gabriel Randon de Saint-Amand, dit) (1891-1933)** Poète du Paris populaire 25
88. **RIMET Jules (1874-1956)** Président de la FIFA de 1921 à 1954, fondateur de la Coupe du monde 25
89. **ROSNY AÎNÉ J.-H. (1856-1940)** Écrivain naturaliste-fantastique 33
90. **SALKIND Alexander (1921-1997)** Producteur (Les enfants d'Orson Welles) 108
91. **SARRABEZOLLES Carlo (1888-1971)** Sculpteur 28
92. **SAUNIER Claire (1908-1998)** Secrétaire du Conseil de la République résistante 32
93. **SCHMITT Florent (1870-1958)** Compositeur 54
94. **SEYNES (de) Maurice (1914-1944)** Aviateur 37
95. **SIRKIS (SIRCHIS) Stéphane (1959-1999)** Musicien, compositeur (groupe Indochine) 70
96. **SMALTO Francesco (1927-2015)** Couturier, stylisme 70
97. **SONNEVILLE Pierre (1911-1970)** Compagnon de la libération 105
98. **VALLETTE Alfred (1858-1935)** Écrivain symboliste, fondateur du Mercure de France (inhumé avec son épouse RACHILDE) 8
99. **VIGO Jean (1905-1934)** Cinéaste (Zéro de conduite) 29
100. **VOLLARD Ambroise (1866-1939)** Marchand d'art 30

Barbara (Monique Serf) (1930-1997) (div. 4)

Franse chansonnière, tekstschrijver en componist. Bekend door haar uitgevoerde nummers zijn *Dis, quand reviendras-tu?, Nantes, La solitude en L'aigle noir*.

Frida Boccara (1940-1996) (div. 63)

Frida Boccara vertegenwoordigde Frankrijk op het songfestival van 1969 met de ballade *Un jour, un enfant.* Ze won, maar moest haar prijs met Nederland, Spanje en Engeland delen.

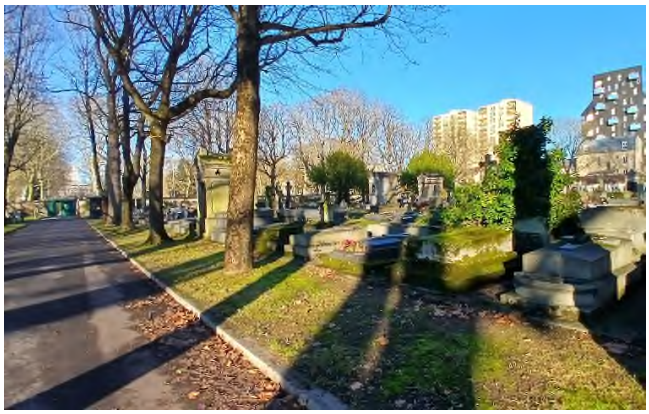
Lucienne Boyer (1901-1983) (div. 22)

Franse chansonnière, de moeder van Jacqueline Boyer, die 1960 het Eurovisiesongfestival won. Bekende chansons: *Gigolette, Un amour comme le notre, Parlez-moi d'amour* .

2. CIMETIÈRE DE IVRY

de eerste groene begraafplaats van Parijs

De Parijse begraafplaats van Ivry is een van de zes Parijse begraafplaatsen die eigendom zijn van en beheerd worden door Parijs en die buiten de hoofdstad op het grondgebied van andere gemeenten liggen, in dit geval op het gemeentelijk grondgebied van Ivry-sur-Seine.

De begraafplaats, die op slechts 500 meter van de Ville de Paris ligt, bestaat uit twee delen, gescheiden door de rue Paul Andrieux. Het eerste en kleinste deel (*ancien cimetière*) werd aangelegd in 1861 op 7,69 ha. Een groter deel (*nouveau cimetière*) van 20,69 ha werd als uitbreiding in 1874 toegevoegd. De totale oppervlakte van de begraafplaats is daarmee 28,38 hectare, verdeeld in 47 divisies.

Tegenwoordig omvat de begraafplaats 48.000 concessies met 240.000 overleden personen. Er zijn jaarlijks ongeveer 1000 begrafenissen.

Het is een groene oase met 1903 bomen van 66 verschillende soorten, waaronder immense rijen platanen. Het is een toevluchtsoord voor 46 soorten vogels en andere stadsfauna zoals vossen, sperwers en bosuilen. Er zijn veel fonteinen, openbare toiletten en banken geplaatst voor het comfort van de bezoekers.

Het feit dat het een van de grootste groene ruimtes in Frankrijk is, is niet de reden waarom het sinds 2019 de eerste 'groene' ofwel ecologische begraafplaats van Parijs wordt genoemd. De stad Parijs heeft hier namelijk in 2019 een speciaal, volledig duurzame afdeling geopend van circa 1.570 vierkante meter met 150 groene plekken. Het hele terrein is zelf geen natuurbegraafplaats, maar dit specifieke vak wel. Deels geldt het 'groen' wel voor de hele begraafplaats, maar grotendeels voor dat apart gedeelte.

Cimetière d'Ivry als ecologische begraafplaats

Zoals bovenstaand is vanaf 2019 begraafplaats Ivry een ecologische koers gaan varen. Dat komt op diverse manieren tot uiting.

• Voor de hele begraafplaats geldt dat er nergens meer chemische bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. De paden zijn voorzien van gras en er zijn vogelhuisjes en egelburchten geplaatst.

• Op de begraafplaats bevindt zich een *rucher jardin nature* (natuurlijke tuin met bijenkasten), omheind door schuttingen.

natuurlijke tuin met bijenkasten

Welkom bij de observatieruimte van deze natuurbubbel van begraafplaats Ivry! Het beheer van deze omheinde ruimte heeft als doel de biodiversiteit te stimuleren: bijen, vogels, vossen, egels, insecten en flora die spontaan of dankzij de fauna groeit.

Steden zijn totaal beheerde en gebetonneerde ruimtes, wat de vestiging van alle leven aanzienlijk beperkt. Hier stimuleren we een 'verwilderde' ruimte.

• In 2019 werd, na een toenemende vraag van families, een deel van de begraafplaats omgevormd tot een ecologische zone. Een perceel van 1560 m² in divisie 44 is nu een ecologische begraafplaats, waar maatregelen zijn genomen om de biodiversiteit te behouden en de CO_2-uitstoot te verminderen.

Er is op die plek ruimte voor 157 overledenen.

In dit deel van de begraafplaats worden doodskisten direct in de grond begraven. Ze zijn onbeschilderd en onbehandeld, soms zelfs van karton, om een snellere en gezondere ontbinding te bevorderen.

Om begraven te worden op de ecologische begraafplaats van Ivry moet men een contract ondertekenen en zich houden aan een lijst met ecologische bepalingen.

Binnen de ecologische zone wordt de omvang van de vegetatie gecontroleerd; grote bomen zijn niet toegestaan, alleen kleine bomen en planten, en er worden geen chemicaliën gebruikt voor onkruidbestrijding – alles gebeurt met de hand. En er mogen alleen maar houten graftekens op de graven worden geplaatst.

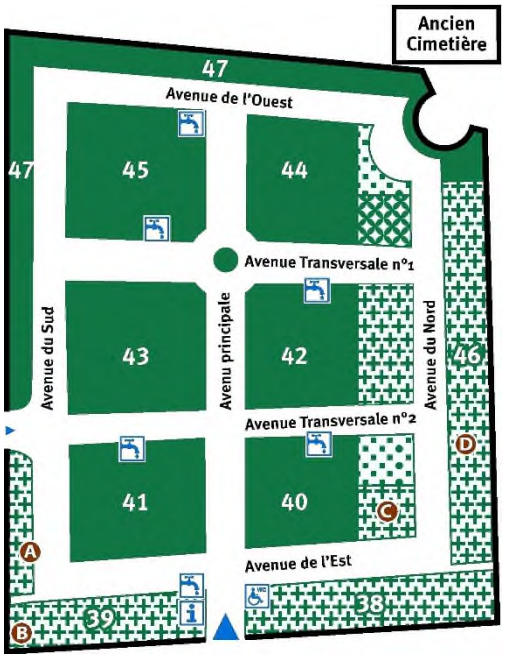

Division Militaire & Carré des Fussillés

Langs de randen van het oudste deel (*cimetière ancien*) van de begraafplaats van Ivry liggen de erevelden en oorlogsgraven.

• De militaire divisies liggen in rijen langs de muren van de begraafplaats en vormen gedeeltelijk de divisies 38, 39, 46 en 42. Netjes op een rij en gescheiden van elkaar liggen de graven van Franse militairen naast die van Duitsers, Italianen en Noord-Afrikanen, die sneuvelden. Ongeveer 2.250 militairen uit beide wereldoorlogen van deze nationaliteiten en verschillende geloofsovertuigingen liggen daar begraven.

• Cimetière Ivry heeft het trieste 'voorrecht' het grootste aantal burgerslachtoffers te bevatten, dat door de nazi's in Parijs is geëxecuteerd. Verzetsstrijders, gewone gijzelaars, Joden en vooral communisten of partijsympathisanten: tussen de 1300 en 1500 geëxecuteerden. Om te voorkomen dat de begraafplaatsen bedevaartsoorden zouden worden, werden de lichamen anoniem verspreid over diverse begraafplaatsen, waarvan Ivry het grootste aantal ontving, 828 officieel geregistreerde lichamen.

Monument voor hen die zijn geëxecuteerd

Diverse monumenten en plaquettes herdenken hen op dit deel, dat wel aangeduid als '*carré des fussillés'*.

Op bovenstaand plattegrondje van het *ancien cimetière* staan een aantal groepen aangegeven, die slachtoffer werden.

A. Verzetsstrijders van de groep Manouchian. Onder leiding van de Armeen Issak Manouchian (1906-1944) pleegden 23 leden, meest joodse Polen, Hongaren, Armeniërs en Italianen, ca. 70 aanslagen. Nadat ze gepakt waren, werden ze op 21 februari 1944 geëxecuteerd.

B. Verzetsstrijders, die in de jaren 1939-1945 op de militaire executieplaats Mont-Valérien werden gefusilleerd.

C. Honderden verzetsstrijders van het Île-de-France, die in 1939-1945 in haast hier werden begraven,

D. Italianen die in de Eerste Wereldoorlog waren gesneuveld.

Vincent Di Bella, een verzetsslachtoffer, die op 21 augustus 1944 op 17-jarige leeftijd werd gefusilleerd (beeld van Tirolo, divisie 40)

Communards & Carré des Suppliciés

• Na de bloedige nasleep van de Parijse Commune in 1871 zijn naar schatting tussen de 650 en 5.000 geëxecuteerde Communards in massagraven (*fosses communes*) begraven op verschillende plekken van de begraafplaats. De graven zijn nooit geruimd.

contouren voormalig Carré des Suppliciés

• In divisie 27 ligt het voormalige *Carré des suppliciés* (het perk van de geëxecuteerden). Tussen 1885 en 1972 was dit specifieke deel van de begraafplaats de aangewezen plek om de lichamen te begraven van terdoodveroordeelden die onder de guillotine eindigden in de Parijse *Prison de la Santé*. Er zijn hier 128 geëxecuteerden anoniem begraven. Het perk bleef in gebruik tot de afschaffing van de doodstraf in 1981. Dit terrein is eind jaren 90 geruimd, waarbij de stoffelijke resten ofwel zijn teruggegeven aan de familie of verhuisden naar een ossuarium.

Division périnatale

In divisie 40 van het *ancien cimetière* is een specifieke afdeling met graven voor perinatale baby's. Perinataal, dat 'rondom de geboorte' betekent, betreft dood- en vroeggeboren baby's vanaf ongeveer de 22e week van de zwangerschap tot de 7e dag na de geboorte. In Frankrijk worden dit soort specifieke afdelingen op begraafplaatsen vaak aangeduid als een *carré des anges* (engelenveld) of *carré des tout-petits* (veld voor de allerkleinsten).
Een deel van dit grasveld met bijna 100 kindergraven is in het verleden behouden gebleven en ingericht als een officiële, respectvolle plek voor herdenking en herinnering. De plek biedt een tastbare locatie voor ouders die te maken hebben gehad met perinataal verlies. Dit is in lijn met de Franse wetgeving, die sinds de jaren 1990 en 2000 steeds meer juridische en ceremoniële ruimte biedt voor zogenaamde *"enfants sans vie"* (levenloos geboren kinderen) zodat zij een fatsoenlijke rustplaats kunnen krijgen. Voor 1990 zijn de grafjes volgens de Franse wetgeving geruimd, waarbij de resten naar het ossuarium werden overgebracht. Maar ook voor deze families is dit een symbolische en tastbare plek van herinnering aan perinataal verlies gebleven.

Cimetière Parisien d'Ivry - informatie

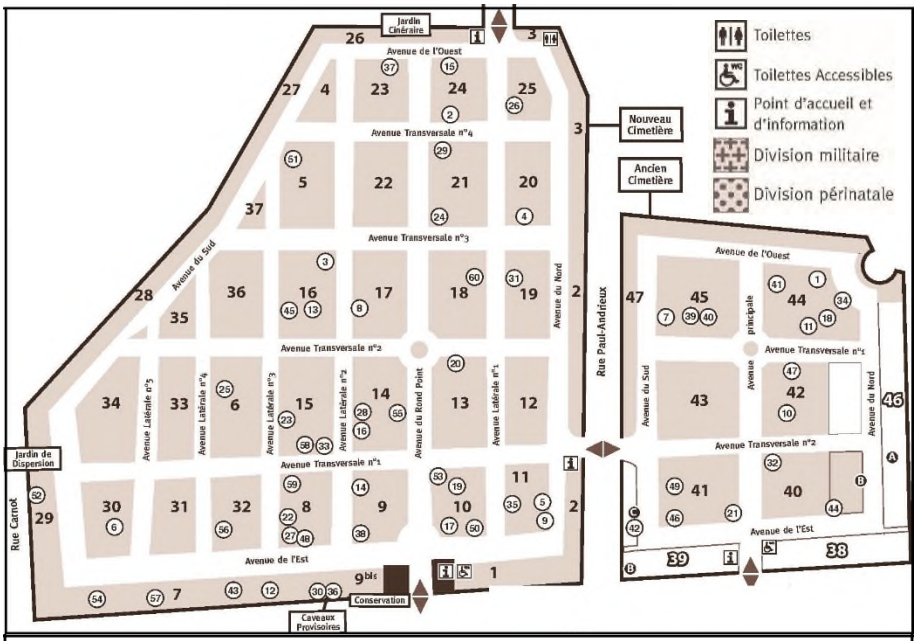
adres: 44, avenue de Verdun, Ivry-sur-Seine

open: 16 maart - 5 nov.: ma-vr 8.00 u - 18.00 u / za 8.30 u - 18.00 u / zo 9.00 u - 18.00 u
6 nov. - 15 maart: ma-vr 8.00 u - 17.30 u / za 8.30 u - 17.30 u / zo 9.00 u - 17.30 u

Metro: 7 Pierre et Marie Curie

(Bekende) personen die er begraven liggen

Buiten de historische grafvelden van gesneuvelde militairen, geëxecuteerde oorlogsslachtoffers, communards en terdoodveroordeelden liggen er op het cimetière d'Ivry, in vergelijking met de bekende Parijse begraafplaatsen, weinig wereldberoemde persoonlijkheden. In de lange lijst zijn het vooral nationale of lokale beroemdheden. Enkele wereldbekende namen:

① **ADAMOV Arthur (ADAMIAN Arthur, dit) (1908-1970)**
Écrivain et auteur dramatique 44

② **BELLUS Jean (1911-1967)**
Dessinateur (France Soir, Jours de France...) 24

③ **BENOTMAN Abd El Hafid dit Abdel Hafed (1960-2015)**
Écrivain 16

④ **BERGERON René (1890-1971)**
Acteur (L'Inspecteur Leclerc 1963) 20

⑤ **BERNARD Paul (1898-1958)**
Comédien, réalisateur et scénariste (Compartiments tueurs 1965) 11

⑥ **BORDAS Marcelle (1897-1968)**
Chanteuse (Ah ! Que la France est belle !, Boire un petit coup) 30

⑦ **BOUCHER Jules (1902-1955)**
Écrivain franc-maçon, occultiste et alchimiste 45

⑧ **BOUILLAUD Charles (1904-1965)**
Acteur (Hôtel du Nord 1938) 17

⑨ **BRILLANT Irène (FONCK Mathilde, née SILVESTRE, dite) (1906-1997)**
Actrice, sociétaire de la Comédie française, épouse de l'aviateur René FONCK 11

⑩ **BRIQUET Georges (1898-1968)**
Journaliste sportif 42

⑪ **CAPUT Louis (1920-1985)**
Coureur cycliste et directeur sportif 44

⑫ **CAYLA Martin (1889-1951)**
Musicien et éditeur de musique 7

⑬ **CAZABAN Costin (1946-2009)**
Compositeur, musicologue 16

⑭ **CHASTEL André (1912-1990)**
Historien de l'art, spécialiste de la renaissance italienne 9

⑮ **CONSTANT Marius (1925-2004)**
Compositeur, chef d'orchestre 24

⑯ **CUVILLIER Maurice Octave Lucien (1897-1957)**
Dessinateur de BD (Sylvain et Sylvette) 14

⑰ **DAGRON Prudent (dit René DAGRON) (1819-1900)**
Photographe, inventeur du microfilm 10

⑱ **DAIX Pierre (1922-2014)**
Journaliste, écrivain et historien de l'art 44

⑲ **DALSACE Lucien (CHALOT Gustave, dit) (1893-1980)**
Comédien (Chéri-Bibi 1937) 10

⑳ **DESNOS Ferdinand (1901-1958)**
Peintre naïf, cousin de Robert DESNOS 13

㉑ **DI BELLA Vincent**
Monument funéraire remarquable 41

㉒ **DRIGNY Georges (1883-1957)**
Nageur et dirigeant sportif 8

㉓ **DUJOLS Pierre (1862-1926)**
Libraire et éditeur, spécialiste de l'alchimie 15

㉔ **EECKMANN Nicolas (1889-1973)**
Peintre, graveur 21

㉕ **EVRARD Jane (1893-1894)**
Violoniste, chef d'orchestre 6

㉖ **FLEURY Emmanuel (1900-1970)**
Syndicaliste et résistant 25

㉗ **FONTENAY (de) Louis (POIROT Louis, dit) (1906-1981)**
Président du comité Miss France 8

㉘ **GILLE René (1907-1957)**
Psychologue, créateur du « test mosaïque » 14

㉙ **GIRAUD-CABANTOUS Yves (1903-1973)**
Pilote de course 21

㉚ **GONTCHAROVA Nathalia (1881-1962)**
Peintre, épouse de Michel LARIONOV 7

㉛ **HAILLANT Bernard (1944-2002)**
Chanteur 19

㉜ **HESS John (dit Johnny HESS) (1915-1983)**
Chanteur suisse
(a formé un duo avec Charles TRENET) 40

㉝ **JAMATI Georges (1894-1954)**
Auteur dramatique et essayiste 15

㉞ **JEAN-MAX (MEHOUAS Jean Max, dit) (1894-1970)**
Comédien (Pension Mimosas 1935) 44

㉟ **JOHNSON Francis Morton (1878-1931)**
Peintre, inventeur d'un procédé de sonorisation du cinéma 11

㊱ **LARIONOV Michel (1881-1964)**
Peintre, époux de Nathalie GONTCHAROVA 7

㊲ **LAVIALLE Charles (1894-1965)**
Acteur 23

㊳ **LEFEBVRE Gaston**
Monument funéraire remarquable 9

㊴ **LONDON Arthur (1915-1986)**
Ministre tchécoslovaque, écrivain (L'aveu) 45

㊵ **LONDON Lise née Élizabeth RICOL (1916-2012)**
Militante communiste et résistante 45

㊶ **LOTAR Éli (1905-1969)**
Photographe 44

㊷ **MANOUCHIAN Missak (1906-1944)**
Poète, résistant (L'Affiche Rouge) 47

㊸ **MEYNIER Auguste (dit AGOSTA-MEYNIER) (1861-1942)**
Illusioniste 7

㊹ **MOULINET Louis (1925-2006)**
Député de 1981 à 1989 40

㊺ **MOZÈRE Liane (1939-2013)**
Sociologue, féministe
(signataire du Manifeste des 343) 16

㊻ **OUZOULIAS Albert (dit Colonel André) (1915-1995)**
Militant communiste et résistant 41

㊼ **PÉGURI Louis (1895-1972)**
Accordéoniste, compositeur
(un des trois frères Péguri) 42

㊽ **PERREY Mireille (1904-1991)**
Actrice (Les parapluies de Cherbourg 1964) 8

㊾ **PONTICELLI Lazare (1897-2008)**
Dernier survivant des Poilus de 14-18 41

㊿ **PURKART Vincent (1936-2015)**
Pongiste, champion de France en 1964 et 1965 10

51 **RUBENS-ALCAIS Eugène (1884-1963)**
Fondateur du Comité International des Sports Silencieux et des Sourdlympiques 5

52 **RUFFATO Hector (1877-1958)**
Sculpteur, peintre et poète 29

53 **SANGUET Joseph Louis (1848-1921)**
Ingénieur topographe (Inventeur du tachéomètre auto-réducteur) 10

54 **SEIGNER Louis (1903-1991)**
Comédien 7

55 **SINEZOUBOFF Nicolas (1891-1956)**
Peintre 14

56 **SMEETS Fernand (dit FANIARD Fernand) (1894-1955)**
Ténor wagnérien de l'Opéra de Paris 32

57 **STÉPHANE Roger (WORMS Stéphane, dit) (1919-1994)**
Écrivain, journaliste, résistant,
cofondateur de L'Observateur 7

58 **STOENESCO Eustache (STOENESCU Eustatiu) (1885-1957)**
Peintre 15

59 **ULRICH Maurice (1925-2012)**
Homme politique 8

60 **ZELIKSON Serge (1890-1966)**
Sculpteur, graveur 18

Monuments

Ⓐ Aux Italiens morts en 14-18

Ⓑ Aux Résistants de 39-45

Ⓒ Aux Résistants du groupe Manouchian «l'Affiche rouge»

• **Nicolas Eekman (1889–1973)**
Een Nederlandse schilder en illustrator die een groot deel van zijn leven in Parijs woonde en werkte. Hij behoorde tot de avant-garde, was bevriend met kunstenaars als Piet Mondriaan. Zijn expressionistische werk is o.a. opgenomen in het Rijksmuseum Amsterdam en het Museum Boijmans Van Beuningen. (div. 21, nr. 24)

• **Dr. Marcel Petiot (1897–1946)**: Een van de meest beruchte Franse seriemoordenaars uit de geschiedenis. Hij was een arts die tijdens WO II joodse vluchtelingen en verzetsstrijders wijsmaakte hen te helpen ontsnappen, om hen vervolgens te beroven en te vermoorden. (*Carré des suppliciés*, vak 27).

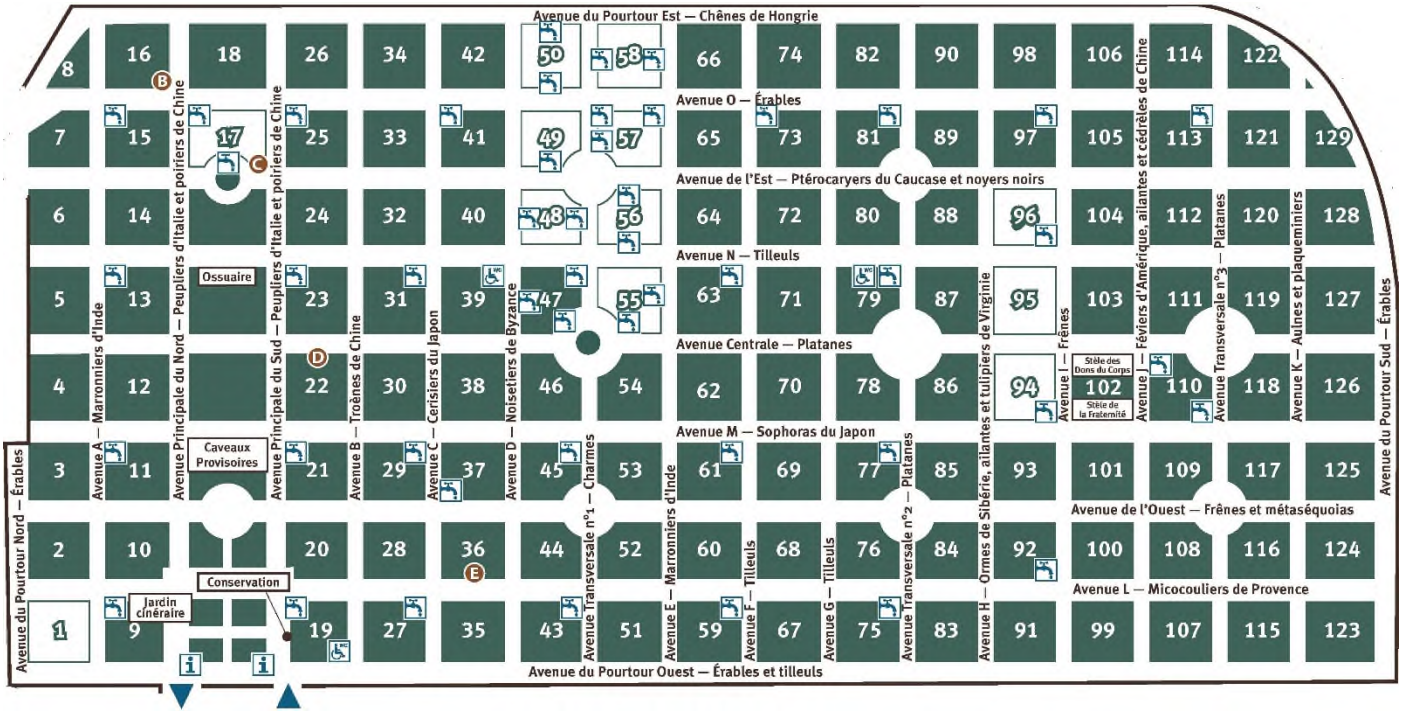
• **Lazare Ponticelli (1897–2008)**: De laatste overlevende Franse veteraan (poilu) uit WO I. Zijn overlijden op 110-jarige leeftijd was wereldnieuws (div. 41, nr. 49).

• **Arthur Adamov (1908-1970)**: Een van de belangrijkste grondleggers van het Absurde Theater, samen met Samuel Beckett en Eugène Ionesco. Zijn toneelstukken worden wereldwijd opgevoerd, ook in de Nederlandse theaters. (div. 44, nr. 1).

• **Natalia Gontcharova (1881-1962) & Michel Larionov (1881-1964)** (div. 7, nrs. 30 & 36): Dit wereldberoemde Russische kunstenaarsduo vormde de spil van de Russische avant-garde. Hun invloedrijke kubofuturistische schilderijen en decors voor de beroemde *Ballets Russes* zijn vaste kost in Europese kunstgeschiedenisboeken en hangen in grote musea wereldwijd.

3. CIMETIÈRE DE THIAIS

De begraafplaats van Thiais wordt bij de volgende update (januari 2027) toegevoegd.

© Frank Mutter en Rindert Brouwer